

Tőlem a szerkesztő a Raffay Béla művészetét bemutató albumról várt ismertetőt, recenziót, esszét... Egész eddig több-kevesebb sikerrel meg is maradtam ezen az ösvényen. De egy díszes ékszernek bármennyire mives a nemesfém foglalat, a lényeg akkor is a benne lévő drágakő. Szép foglalat a könyv, de a benne lévő szépség fontosabb.

Gömbölyű formákkal megáldott-megvert asszonyként igencsak nagyra értékelem Raffay Béla formavilágát. Ha ő mintázza, minden asszony alakja legalábbis telt, de gyakran kifejezetten gömbölyű. S ha az ő szobrait nézzük, nem is értjük, hogy lehet szép egy kiálló csontú égi-meszélő. Az aktok gömbölydedsége csak a kezdet – világa tovább gömbölyödik, míg végre meglátjuk a marokszobrokat. Ha ezeket nézegetjük – most csak a könyvben szereplő művekről beszélek, de ez is elég –, megértjük, miért gömbölyű a föld, miért gömbpaláston rezegnek a részecskék az atommag körül, miért gömb a világ minden fontos alakja. Ez a tökéletes forma! Ebben benne van minden, amit csak bele akarunk magyarázni, de legfőképpen harmónia van benne, egyensúly, nyugalom. Nem mozdatlan, örök nyugalomra gondolok, néha csak a pillanatot egyensúlyáról, a képzelet harmóniájáról – de akkor is benne van!

G. István László

REMÉLEM, BELÁTJUK

Remélem, belátják, hogy a bemutató vagy a recenzió műfajánál fogva sem tehet mást, mint hogy reményt és látványt összefűz: mondjuk a megértés reményét a szöveg látványvilágával vagy a megértés folyamatosságának, végére járhatatlanságának reményét a megidézés látványosságával, vagyis az emlékezetességgel, az örökre bevésődő képekkel, ebben a kötetben mondjuk a „napraforgó tányérjába, kivájt saszaszembe beleragadó darázssal” vagy a „kerékkötő kopott, levizelt félgömbjével”, amit „mos az eső”. Persze, hogy lehet-e ebben a megvalósult reményben még megértésről beszélni, az más kérdés, mert nem ez a megvalósult remény-e az irodalom egyetlen hiteltel megértése, vagyis a megértés felfüggesztése?

Szándékosan kezdtem elemezhetetlenül hosszú mondatlalt ezt a bemutatót, Rácz Péter új kötete a dosszié-versek megszerkesztett darabjai mentén ugyanis mint egy titkosügynöki jelentés szekvencia-alakzatában a követhetlenség retorikáját, titkos áramát használja művészi

A kavicsszobrok is zárt formák. Amikor ezeket készítette a művész, nem kisebb „társalkotót” választott maga mellé, mint a Jóistent. Vagy inkább fordítva történt: a Teremtőnek volt elég dolga, néhány feladatot épp csak elkezdett, s a befejezést a művészre bízta. Jó kezekbe adta!

Gömbölyű formák, gömbölyű életmű. Egy világ, amely épp úgy jó, ahogy van, úgy teljes, úgy igaz, ahogy a könyv lapjain látjuk. Talán vannak más művei is, olyanok, amelyek „kilógnak” a sorból. De e könyvben a művész önvallomásként nem véletlenül válogatta épp ezeket. Lapozgatás közben megértjük, amit látunk, egy nagy egész részecskéi, minden mindennel összefügg: nyugodt, belső egyensúlyban lévő, harmonikus művész – ember –, s egy általa teremtett nyugodt, egyensúlyban lévő, harmonikus világ.

Végezetül válaszolok az ifjú újságíró hölgynek: a művész készítette a könyvet barátaival és egész eddigi élete van benne.

(Raffay. Művészeti album.

A szerző kiadása. Salföld, 190 oldal)

erővel – úgy nyit ki könyvet, rajzol életrajzi ívet, tár föl értelmezést, ablakot, hogy invitáló gesztusával rögtön titkosít és elhomályosít: „Remélem, belátnak”, invitál a cím, és nincs vinklibe az ablak, az olvasói ráismerés, az értelmező tekintet sosem nézhet szemtől szembe; merőlegesen célzott figyelmét szögbe törí, elhangolja, titkosan szétszórja a perszónákkal (Lali, Emma) és nézőpontváltásokkal árnyalt és felszabdalt anyag. Belátom, hogy nem húzhatok kikristályosodó narratív íveket, pedig erre csábít több megfontolás: áttűnésekkel árnyalt, megbolygott és megszenvedett gyászunka történeti íve látszik a nyitóvers Halotti beszéde idéző negatív elhangolásának gesztusától: „Nem mondtam, hogy meghalt, / megcsalt vagy efféle” az utolsó előtti vers észrevétlen Hajnali részegség-parafraízisáig: „senki nem volt itt, de mégis olyan jó volt”. Vagy ilyen kínálkozó értelmezési ív még az öregezés, az ötven utáni lét fúgaszerűen ismétlődő Leitmotívjai, a tocsogás, a galuska, a motyogás, a bicikli-togatás mentén kirajzolódó szövegvilág. A kétség kívül megidéződő narratív erőter az azonban felbomlik a Rácz-versek zavarba ejtően önfelszámoló retorikájában – a parafraízis szövegromlás-dinamikája, az újramondások, a rontások

poétikai funkciója, a szavak után keresgélés lebontva továbbalakítható nyelvi leleménye minden azonosítható sorsnarratívát felszámol: de nem az ironia és a távolságtartás vagy a székszis karcosságával, hanem valami nehezen meghatározható, pátoszmentes melankólia törmelékességében. Ez a törmelékesség egyrészt a szófacsarások, hangalak-áttünések ironián túli folyamataiban érhető tetten: pl. „Piros labdák” – „mibe lábad” – „lábadozok” (piros labdák), másrészt az akusztikai értelmű szóösszevonások-szócsonkolások ikonjaiban: „toloma mit is tolok / tolo ma biciklit a boltb a” (csak hanyatt ne), harmadrészt Rácz Péter egészen egyéni, nehezen meghatározható szintaktikai és szövegkohéziós eljárásaiban. A szintaktikai eszközök közül kiemelném az interpunkció nélküli sorokba rejtett enjambementok szövegtagoló dinamikáját – ami a versek olvasóját az azonnali átértelmezés termékenyítő döccenéseivel jutalmazza: „pléddel kitakarva ébredsz és aludj / tovább ha álmodban / szavakat ragasztasz / szája szélére” (hangyák ahogy). Másrészt az egész kötetre jellemző a késleltetésnek egy igen ritka fajtája, amikor is nem a téma, a kimondás gesztusa halasztódik el, hanem a téma, a tárgy marad mindvégig rejtve, vagyis úgy történik a kijelentés-kimondás, hogy a közlés előfeltétele fog halasztódni-átalakulni-áthasonulni a mondás kibomlásívében. Ide kapcsolhatók még a dialógusformában írt szövegek (hogy emlékezz rá, rövidfilm, Esti beszélgetés), álló betűs-dőlt betűs felelőszólamok, amelyek drámai elhallgatásokkal, rontott szövegfoszlányokkal, sőt a zárójeles színi utasítást a főszövegbe beemelő gödéli dimenzióváltásokkal „(szünet)” – „Nincs szünet” (Esti beszélgetés) szintén egy folytonosan elmozduló drámai mozgósínházat idéznek meg – keatsi értelemben ezek a szövegek vízre írják a nevüket!

„Remélem, beLÁTNAK”, olvashatjuk a Kalligram Kiadó gondozásában készült könyv fedőlapján.

Gáti Klára

AZ ÉLETÚT ELEJE

Kabdebó Tamás *Életút* c. önéletrajzi könyvét tartom a kezemben. Kétszáz oldal, hetvenöt évről igen kevesnek tűnik, hiszen ez igen mozgalmas, sokrétű, mondhatni szinte páratlanul tevékeny életről van szó. Magyarán nem kapunk mást, mint egy sűrű, ugyanakkor precíz irodalmi igényrel írt összefoglalót a szerző gyermekéveiről, ifjúságáról és érett férfikoráról. Aki ismeri Kabdebó Tamás életrajzi ihletésű műveit – tíz ilyen van a megírt

Tipográfiaiilag az ige elválk az igekötőtől: a látás megnagyított betűtípusaival rátelepszik az igekötő fókuszára – a látvány ikonikusságában is mintegy intranszitiv lesz. „Belátunk” – akárkihez, ide, a kötet világába, a vinklibe sosem illeszkedő ablakon keresztül, mintha voyeurökben reménykedne a maga elől is többszörösen elzárt szövegvilág, mintha társ-voeuert keresne saját anyagához, hogy író-olvasó együtt nézze, lesse közös izgalommal és bűntudattal a mit is?

De hiszen már régen nem erről van szó: belátjuk, hogy a „látunk” felülírja a „be” iránypontosságát, szétszórja a tekintet fókuszát, s már mintegy a látás, a szem pusztá képességének örül – jó látni, jó nézni, hogy ki- vagy be-, hogy meg- vagy átlátni, már rég nem érdekes – a remény főmondata ezt a termékeny szóródást egy furcsa, egzisztenciális függőségben tartja, és minden értelmezést szétfuttat a szövegfelületen. Itt érhető tetten az az egyszerűsödés, létigéhez tartó lecsupaszítás mozzanata, amit László Emese is kiemelt az *És* kritikájában.

Rácz Péter kötetében is modellálja a cím tipográfiai hatásmechanizmusát: az összeálló-szétbomló életér-alakzatok egy fókuszatlanra tágitott egzisztenciális iránytalanságban összegződnek – leginkább talán az elveszett úrhajó nagy záróversében látszik ez. Az iránytalanság retorikai-szemantikai értelemben vett nyitottságot jelent, az ürességet minden megidézett és kimondott jelentése ellenére sosem érezzük. Inkább a telített jelentések gazdagsága szédít el, mert az egzisztenciális ügynöki jelentések, a líra dossziéi ellehetetlenítenek mindenféle nyugalmas eligazodást: az igazi jelentést nem lehet jeleníteni, az igazi látást nem lehet belátni.

(Rácz Péter: Remélem, beLÁTNAK, Pozsony, 2008, Kalligram kiadó, 128 oldal)

negyvenöt könyvből – az kiegészítheti az *Életút* vagy inkább életfolyam kikötőit az *Érettségi* c. első regénytől a *Tariménes Utazásai* c. legutóbbi novelláskötet tartalmával. Mindez nem teszi a szerzőt kizárólag önéletrajzi ihletésű íróvá – mint ahogy például Márai az – hanem olyan emberré, akinek a dunai, dunamenti szemlélete áthatja minden írását. Erre mutat rá Göncz Árpádnak e kötethez írt előszava is.

Érdekes és egyben jellemző, hogy az első 25 év leírása csaknem egyforma hosszú a következő 50 évével, holott a férfikor 50-jében jóllehet több esemény történt, mint az